

Գրախոսական

Ներսես Լամբրոնացիի Հրապարակախոս

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիասի տպարանէն 1995-ին լոյս տեսած է բանասէր Գառնիկ Անանեանի Ն. Լամբրոնացոյ Ատենաբանութեան մասին հատորը, առանց ոեւէ յառաջաբանի, բացատրութեան կամ հեղինակի մասին ոեւէ տեղեկութեան, թուականներու կամ ատենաբանութեան տուն տուող պատմական իրադարձութիւններու:

1981 թուականին Մոյն Դաստատութեան տպարանէն լոյս տեսած էր Արմաշի նախկին միաբան, Կարնոյ Առաջնորդ, ապա նահատակուած Ամբատ Եպսկ. Սատտէթեանի Ներսէս Լամբրոնացի լուրջ ուսումնասիրութեան հատորը որ կ'ընդգրկէ պատմական, մատենագրական եւ վարդապետական պրպտումներ:

1956-ին Դ. Ներսէս Ալիմեան, Տարսոնի Արքեպսկ. Ներսէս Լամբրոնացոյ ծննդեան 800-ամեակին առթիւ, անոր կեանքին եւ գրական վաստակին մասին հատոր մը ի լոյս ընծայած էր, վիեննայի Մխիթարեան Ուխտի տպարանէն 472 էջ Պաշկաւունեաց եւ լամբրոնի Դեթումեանց ազգաբանութեամբ: Լուրջ, բժախնդիր, գիտական հիմունքներով գործ մը, եւ արժէքաւոր յաւելում մը Դայ բանասիրութեան:

Մենք բանասէր Գառնիկ Անանեանի նման, ձեռագրատան ճոխ հաւքածոներէն օգտուելու հնարաւորութիւնը չունինք, ուստի կը գոհանանք միայն տպուած հատորներ ի նկատի ունենալու:

Հայ Մատենագրութեան մէջ Արծաթ դար կոչուած ժամանակահատուածի ամենէն ակնառու մատենագիրներէն մին էր Ն. Լամբրոնացին: Ծնած 1153-ին, Կիլիկիոյ տոհմական լամբրոն բերդին մէջ, Օշին Բ. եւ Շահանդուխտ Պաշկաւունեաներու ուրջ զաւակներուն երրորդը: Մայրը Ս. Ներսէս Շնորհալիի եղբոր դուստրն էր:

Ուսումնատենչ, սրբակենցաղ, պայծառափայլ իմացականութեամբ օժտուած, 16 տարեկանին կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած Դռնվլայի մէջ Ս. Ն. Շնորհալի հայրապետի ձեռամբ: 22 տարեկանին Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է Գրիգոր Տղայ Կաթողիկոսէն, Տարսոնի թեմին վրայ Առաջնորդ ըլլալու համար: Կատարելապէս տիրապետած Զումարէն լեզուին, Դայ եկեղեցւոյ դասաւանդութեան եւ ուղիղ վարդապետութեան մասին բանավէճի մտած է Բիւզանդական Կայսեր եւ Կ. Պոլսոյ Տիեզերական Պատրիարքին առջեւ, զարմացնելով իր շուրջիները:

Սորված էր նաեւ լատիներէն եւ Ասորերէն: Լատիներէնով նամակներ յղած եւ թարգմանած է Գիրք կարգաց եկեղեցւոյն Հռովմայ, Ծիսարանը: Թարգմանած է Ասորական դատաստանագիրք, կանոններ:

Եղած է Դայ եկեղեցւոյ բարեկարգիչ: Դռնտոր ու ճարտասան: Իր նշանաւոր Ատենաբանութիւնը հրատարակուած է ըստ " ընտիր օրինակաց ի լատին բարբառ, Անկիւրացի Յարութիւն վրդ. Աւգերեանէ, ի վանս Սրբոյն Պլզարու ի Վենետիկ 1812-ին ": Դայերէն հանդիպարութեամբ լատիներէնի:

Գրած է տաղեր, ճառեր, ներբողներ, շարականներ: Նկատառման արժանի են մեկնութիւնները: Մեկնութիւն Սրբոց երկառասան Մարգարէից, արարեալ երանելոյն Ն. Լամբրոնացոյ Արքեպս-ի Տարսոնի Կիլիկեցւոյ, ուղղափառ վարդապետութեամբ եւ լուսաւոր բանիւք: Տպագրեալ ըստ ընտիր օրինակաց, ի Կ. Պոլիս յամի Տեառն 1825:

Նոյնքան անուանի է իր Մեկնութիւն դատարագի գործը, տպուած Երուսաղէմ 1842-ին: Մեկնութիւն Յայտնութեանն Յովհաննոս, տպուած դարձեալ Երուսաղէմ 1855-ին:

Վախճանած է քառասուն վեց տարեկանին, հանճարային կանխահաս փայլատակումներէ ետք:

Արդ՝ հասկնալու համար Ատենախօսութեան Լիիրաւ արժեքը, անհրաժեշտ է որ բացատրուին, իր ապրած դարաշրջանի տնտեսական, ընկերային, եկեղեցական պայմանները, մանաւանդ քաղաքական վերիվայրումները որոնք տուն տուին Ն. Լամբրոնացիի պայքարներուն:

Յոյն բիւզանդական եւ լատին Յռովմէական եկեղեցիներու հետ երկխօսութեան ժամանակաշրջանն է, երբ Հայ եկեղեցին կը պաշտպանէ իր դաւանութիւնը ընդդէմ այսպէս կոչուած Երկաթնակներուն, միշտ պնդելով ~ մի բնութիւն բանին մարմնացելոյ ~ տեսակէտը կամ դաւանութիւնը: Ատենաբանութեան մէջ պարզապէս Ն. Լամբրոնացին կը հիացնէ իր ունկնդիրները, տրամաբանական, հռետորական միջոցներ օգտագործելով եւ անշուշտ անխափան առաջնորդուելով Քրիստոնէական սիրոյ առաքինութենէն: Սակայն այս բոլորը պատճառ հանդիսացան որ մեր պատմութեան մէջ ծանօթ Արեւելեան վարդապետները, որ ի վառն Հաղբատու, դարձեալ ծանօթ որպէս վարդապետք Չորագետի, բողոքեն առ Լեւոն Ա. թագաւոր Հայոց: Այլապէս վերին աստիճանի հետաքրքրական են Արեւելեան, Չորագետի վարդապետներու պահպանողական դիրքերէ գրուած թուրքերը առ Լեւոն թագաւոր, ղեկավարութեամբ Դաւիթ Վրդ. Քոբայրեցոյ եւ Տուտեղոյի:

Այս բոլորի մասին իրազեկ լինելու համար անհրաժեշտ էր որ Ներսէս Լամբրոնացին Հրապարակախօս հատորի հեղինակ, բանասէր Գառնիկ Անանեան, ի լոյս ընծայէր նաեւ Ատենաբանութիւնը: Ի վերջոյ Ատենաբանութեան մասին ամբողջ հատոր մը կարդալ, առանց Ատենաբանութիւնը ի ձեռքին ունենալու, կրնայ տաղտուկ պատճառել անընտել ընթերցողին:

Ժամանակ մը առաջ, հասկնալի պատճառներով, այսինքն երբ Հայաստանի Հանրապետութեան վարչաձեւը չէր արտօներ որ հայ մատենագիրներու գործերը հրատարակուին Երեւանի մէջ, կը տրտմէինք եւ կ'ապաստէինք աւելի բարենպաստ պայմաններու: Այժմ մատենագրին բուն գործը չի հրատարակել, այլ առանց թէքսթը ունենալու, ամբողջ հատոր մը հրաձգելով ընթերցողին, անըմբռնելի է:

Լեւոն թագաւոր, Արեւելեան վարդապետներու ամբաստանութիւններու ծանրութեան տակ, չափաւորութեան կոչ ըրաւ Ներսէս Լամբրոնացոյ: Ներսէս Արքեպսկ. Իշխանական ծագումով եւ մանաւանդ ապահով ըլլալով իր պաշտպանած դատին, Քրիստոնէական սկզբունքին, այնքան յառաջ գնաց որ մեղմօրէն յանդիմանեց թագաւորը: Ժամանակին պահպանողական վարդապետներ նոյն բանը ըրած էին նաեւ Եզր Կաթողիկոսին, ծանրօրէն ամբաստանելով զայն, ըսելով. ~ դու հասուցիր գեկեղեցիս մեր առ եզր անդունդի ...

Լամբրոնացին պայքարեցաւ հերձուածներու դէմ, Նեստորի որ Քրիստոսի մէջ երկու անձ դաւանեցաւ: Սակեղոսի դէմ որ կը ժխտէր Ա. Հոգւոյ Աստուածութիւնը կամ Դստիքսի դէմ որ Սարդացեալ Քանն Աստուծոյ մարդկութիւնը կ'ունայնացնէ:

